

Angelina Vacheva

(Bulgaria, Sofia University St. Kliment Ohridski)

**Kamen Mihaylov. Memoir Literature during the Early Russo-Turkish Wars (1768-1830). Sofia, 2015, 431 p.
A Review**

Ангелина Вачева

(България, СУ „Св. Климент Охридски“)

Камен Михайлов. Мемоаристиката на ранните руско-турски войни (1768-1830). С., 2015. 431 с.

Основен интерес в работите на Камен Михайлов представляват неговите новаторски търсения в областта на руско-българските и българо-руските литературни връзки от средновековието до съвременната епоха.

В книгата си „Мемоаристиката на ранните руско-турски войни (1768-1830)“, излязла през 2015 г. Камен Михайлов, както и в предходната („Български/булгарски образи в рускоезична среда (София, „Тангра“ ТанНакРа, 2014, 728 с.), отново отправя поглед към огромен текстови масив, който досега не е бил предмет на самостоятелно научно осмисляне, нито от българските, нито от руските литературни историци, още по-малко от слависти от други страни. Това са руски мемоарни свидетелства, оставени най-вече от участвалите в поредицата руско-турски войни (1768-1830), общо четири на брой. Самото издирване на тези текстове е успех. Те са били публикувани във втората половина на XIX век в специализираните върху събирачество на документи за миналото престижни руски списания, каквито са били „Русская старина“ и „Русский архив“, или в специализирани военни списания („Военный сборник“, „Морской сборник“ и др). Едва през последните няколко години по-известните от тях станаха достъпни за масовия читател чрез световната мрежа. Въпреки това, се изисква особена настойчивост такива текстове да бъдат издирени и систематизирани. Друго обстоятелство, което е причина за неизучеността на този впечатляващ масив от текстове, е фактът, че активните занимания на руските литературоведи с мемоаристиката датират от 80-те години на XX век като този процес стана по-осезаем през последното десетилетие и половина. В монографията си авторът продължава започналото в голямата му докторска дисертация осмисляне на функционирането на български образи в чужда (в случая руска) среда в една друга, по-близка до нашата съвременност, епоха.

Камен Михайлов не само въвежда в научно обръщение голям брой некоменитрани в по-голямата си част от научна гледна точка творби, но остава верен на себе си като предлага оригинален аналитичен подход към текстовете. Занимава го

Ангелина Вачева

митологизацията в руското културно пространство на идеята за освобождаването на Константинопол от османците като част от известния „Гръцки проект“ на Екатерина II и Потьомкин, и съответно митологизацията на руско-турските войни и реалните цели на руската власт в българския културен контекст като авторът отново се бори с разпространените шаблони и стереотипи. Особено интересна е интерпретацията на образите на България в мемоарните свидетелства на участниците във войните. От една страна това са изцяло негативните представи за безличната и неинтересна, но и враждебна страна, от друга – асоциацията с романтичния мотив за намерения рай (красотата на природата, планините, изобилието на южни плодове, топлият климат). Специален обект на изследователско внимание е мотивацията на участниците във войните. Сред мотивите на мемоаристите рядко ще намерим обичайните представи за желание да се помогне на “братята-християни”. Участниците във военните действия срещу османците са водени от различни подбуди. За някои това е авантюрата, за други – бързото кариерно израстване, за трети – жаждата за слава и престиж. Сред по-нетривиалните мотиви можем да споменем стремежа към екзотиката, сексуални нагласи, желанието за облагодетелстване. В по-голямата си част мемоаристите принадлежат (очаквано) към дворянското съсловие. Отделен въпрос са проявите на носеното от тях национално самосъзнание, като много от тях са представители на специфичната група на „руските немци“. Михайлов се интересува от конфликтните интерпретации на различни страни от суровата военна действителност, както от сблъсъка на готовите представи на мемоаристите с формите на българския бит от онова време. Особено внимание е отделено и на специфичните военни образи (смъртта в различните ѝ аспекти – на свои и чужди, масови случаи сред населението, опустошението и пр.). Специален интерес представлява изграденият образ на българина и българското във военните мемоари, който общо взето си остава все така неразбран и непознат. Въз основа на преплитането на стереотипи и непосредствени впечатления участниците в руско-турските войни изграждат непривичния в представите на българския читател образ на българина като враг, но също и на благонадеждния гражданин и жертвата. Особено внимание заслужава представения от автора анализ на образа на освободения българин като много от мемоаристите отбелязват не само радостта, но и разочарованието сред българското население. От друга страна, Камен Михайлов коментира механизмите на пораждаване на определени представи, тяхната литературност (например българските земи като рай), която често взема превес над утилитарността.

Високо оценявам стремежа на автора да направи разглежданите от него военни мемоари достъпни за читателите като превежда фрагменти от тях, снабдява ги с обстоен научен апарат (именен справочен показалец, речник и пр). Както и в предишното изследване за българските/булгарските образи, така и в тази книга, прави впечатление специфичният авторски идиомект и стремежът на автора да намери свой начин за описание на фактите. Книгата е снабдена с многобройни черно-бели и цветни илюстрации: портрети на генерали и министри, оръжия, били на въоръжение в руската армия през изследвания период, гербове, ордени и медали, гравюри, карти, факсимилета от документи и пр. Всичко това онагледява и обогатява представите на читателя за епохата. В книгата си *Мемоаристиката на ранните руско-турски войни (1768-1830)* Камен Михайлов предлага един правдив, непредвзет прочит на руската мемоарна проза от времето на поредицата руско-турски войни и въз основа на

документалните свидетелства на участниците в тях възстановява реалните представи както за мотивацията на офицерите и войниците, така и за България и българското. Разностранният подход и обилният документален материал позволяват да бъдат оборени и преосмислени редица стереотипи и клишета в интерпретацията на тази толкова характерна за българската историография – обществена и литературна – тема.